

SARIMSAGIN HAVA SOĞANAQLARI İLƏ BECƏRMƏ TEXNOLOGİYASI

C.Ə.RZAYEV, kənd təsərrüfatı elmləri namizədi
N.SƏRKƏROV, elmi işçi

Sarımsağın bioloji xüsusiyyətlərindən asılı olaraq çiçək zoğuna gedən və çiçək zoğuna getməyən iki forması mövcuddur. Çiçək zoğuna gedən formasının dişləri ilə əkin aparıldıqda vegetasiya dövründə çiçək zoğları əmələ gəlir və onların sonunda 5-6sm uzunluğunda zıncırova bənzər çiçək topası əmələ gəlir. Bitki inkişaf etdikcə zoğlar uzanır və onların hündürlüyü bəzən 1,5-2 metrə qədər çatır. Çiçəkləyir və çiçəkləmənin sonunda hava soğanaqlarının çiçək topasında böyüməsi nəticəsində çiçək topası patlayır və hava soğanaqları irilməyə başlayırlar.

Sarımsağın hava soğanaqlarını almaq üçün Respublikada rayonlaşdırılmış Cəlilabad, Qusarçay sortlarından və 2 perspektiv sortnumunələrindən istifadə edilmişdir. Təcrübə Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Tərəvzçilik İnstitutunun Abşeron və Qusarçay təcrübə təsərrüfatlarında aparılmışdır.

Əkinə 3-4 qalmış sortların və sortnumunələrin soğanaqları dişlərə ayrılıb əkinə hazırlanmışdır.

Sarımsaq əkiləcək sahənin şum altına hektara 300-400kq superfosfat, 100-150kq kalium gübrəsi və 20 ton peyin verilir. Əkinə 10-15 gün qalmış isə cızlar və suvarma arxları açılır və dişlər oktyabr ayının ikinci ongunluyunda 70x5-10sm qida sahəsində əl ilə əkilir.

Əkilmiş dişlərdən 8-10 gün sonra kütləvi çıxış alınır. Dekabr ayının axırına kimi bitkilər inkişaf edərək, 4-5 həqiqi yarpaq əmələ gətirir. Dekabr, Yanvar aylarında cərgə və bitki araları havalar yağmursuz keçərsə 2-3 dəfə toxalanır və bitkilərin dibləri qalın torpaqla örtülür.

Mart, aprel və may ayının birinci ongunluyuna kimi bitkilərin tələbatına uyğun olaraq suvarılır və bitkilərə aqrotexniki qulluq işləri göstərilir. O cümlədən də vegetasiya dövründə xəstəlik və ziyanvericilərə qarşı mübarizə tədbirləri həyata keçirilir.

Aprel ayında bitkilərdən 20-25sm uzunluğunda çiçək zoğları və onların uclarında yaşıl rəngdə ucu miz çiçək topası əmələ gəlir. Çiçək topası nazik örtüklə əhatə olunur. Sonra çiçək topası patlayır, ağ rəngdə çiçəklər görünməyə başlayır. Çiçəkləmənin sonunda qəhvəyi rəngdə hava soğanaqları əmələ gəlir.

Soğanaqların texniki yetişkənlik dövründə bitkilər hava soğanaqları ilə birlikdə, qazılıb torpaqdan çıxarılır. Çiçək zoğları çiçək topası ilə birlikdə kəsilib dəstə halında bağlanıb qurumağa qoyulur. Hava soğanaqları adi anbar şəraitində səpinə kimi saxlanılır. Hava soğanaqları quruduqca yerə tökülməsin deyə onun altına salafan

pərdə sərilir. Səpin qabağı hava soğanaqları çiçək topasından döyülərək aralanır, təmizlənir və səpinə hazır vəziyyətdə saxlanılır.

Aparılmış tədqiqat işləri nəticəsində sarımsağın hər hektarından hava soğanağının məhsuldarlığı sort və sortnumunələri üzrə 21,4-44 sentner, 100 qram hava soğanağının çəkisi 88-120 qram, bir ədədin çəkisi 0,88-1,3 qram olması müəyyən edilmişdir.

Hava soğanaqları ilə səpin aparılmasında iri hava soğanaqlarından istifadə olunması məsləhət görülür. İri hava soğanaqları ilə səpin aparıldıqda tez kütləvi çıxış alınır, bitkilər yaxşı boy və inkişaf edirlər.

Azərbaycanda hava soğanaqları ilə səpin aparılır. Lakin Rusiya təsərrüfatlarında bu səpin üsulundan geniş istifadə olunur. Bunun üçün hava soğanaqları payızda səpilir və üstü torf, peyin, küləslə örtülür. Hava soğanaqları yaza qədər kök atır, lakin cücərmir. İlk yazda hava soğanaqları cücərir, bitkilər inkişaf edib böyüməyə başlayırlar. Rusiya təsərrüfatları səpini əl ilə yox taxıl, tərəvəz və soğan toxumu səpən aqreqatlarla həyata keçirirlər. Səpin cərgəvi üsulla cərgə arası 40sm, 2,3,5 cərgəli lent üsulunda isə aparılır, lent arası 50-60sm lentdə cərgəarası 15-20sm götürülür. Hər iki üsulda bitki arası 2-3sm saxlanılır. Hər hektara 150-200kq hava soğanaqları işlədilir.

Aparılmış tədqiqat işlərimiz göstərir ki, Azərbaycan şəraitində hava soğanaqlarını payızda yox, il yazda səpməsi daha əlverişlidir. Payızda səpilmiş hava soğanaqları həm köklənir və həm də cücərir. Cücərtilər zəif olduqlarına görə şaxtaya tab gətirməyərək onların müəyyən hissəsi qışlamadan çıxa bilmir, məhv olurlar. Ona görə də səpində həddindən artıq seyrəklik alınır. Bunu nəzərə alaraq səpini ilk yazda havalar tarlaya çıxmağa imkan verən kimi aparmaq əlverişli sayılır.

Hava soğanaqları ilə səpinin aparılması əkin materialına qənaət edilir, əl əməyini yüngülləşdirir. Əlavə xərclərə yol verilmir. Hava soğanaqları ilə səpinin aparılması təsərrüfatlar üçün olduqca, faydalıdır. Belə ki, dişlərlə əkin aparıldıqda hər hektara dişlərin iri-xırdalığından asılı olaraq 1000-1500kq əkin materialı sərf olunduğu halda, hava soğanaqları ilə səpin aparıldıqda isə 150-200 kq hava soğanaq sərf olunur. Bundan başqa, dişlərlə əkin aparıldıqda xəstəliklərdən (past, boyun çürümə) ziyanvericilərdən (soğan milçəyi) müşahidə edildiyi halda, hava soğanaqları ilə səpində xəstəlik, ziyanvericilər müşahidə edilmir.